

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis De Lvgo Hispalensis, Societatis Iesv, S. R. E. Tit.
S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis, Disputationes
Scholasticæ, Et Morales De Virtute Fidei Divinæ**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1656

III. Diuisio infidelitatis in Paganismum, Iudaismum, & Hæresim.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81031)

SECTIO III.

Dispositio infidelitatis in Paganismum, Iudaismum, & Hæresim.

61 **I**nfidelitas potest late accipi, & in genere, vel strictè, & quasi in specie: Primo modo comprehendit omnem dissensum contra nostram fidem; siue sit hæresis, siue Iudaismus, siue gentilismus: secundò modo accipitur magis strictè, prout condistinguitur ab hæresi de qua dicemus *disput. sequenti*. Nunc loquimur de infidelitate in genere, & primo modo, quæ communiter diuidi solet in tria membra; Paganismum, Iudaismum, & hæresim; de qua diuisione agunt Theologi in præsentia, cum S. Thoma *qu. 10. art. 5. circa quam diuisionem*, Aduerto in primis, in eo sermonem esse solummodo de infidelitate, prout opponitur fidei Catholicæ, nam si aliquis dissentit reuelationi priuatiæ sibi sufficienter dispositæ, peccabit quidem grauiter contra fidem, ut vidimus in superioribus, & tamen non erit paganus, Iudæus, vel hæreticus: neque eius infidelitas pertinet ad iudicium humanum, sed ad diuinum. Theologi autem eas tantum species infidelitatis assignauerunt, quæ deferuntur ad dignoscendos infideles in humano iudicio, relicta illa alia infidelitate priuata, quæ ad humana iudicia inutilis est.

De diuisione ergo in hoc sensu intellecta plures occurrunt difficultates: Ante quas tamen obseruandum est, Paganismi nomine in præsentia comprehendi omnes alios infideles, qui nec ad Iudaismum pertinent, nec ad hæreticos. De etymologia autem huius nominis. *Pagani*, & cur ad infideles translatus sit, multa congerit Hurtado *disput. 7. sect. 1. ex Azorio tom. 1. lib. 8. cap. 2. 4.* quibus omisissis certum est, hoc nomen à pago derivari, unde rustici frequenter apud veteres auctores Latinos *pagani* dicebantur. Postea à Iureconsultis translatus est nomen ad significandos eos qui essent, militiæ ascripti; unde frequenter leges distinguunt milites à paganis, hoc est, à non militantibus, qui aliis ad bella migrantibus domi manerent, & pagos habitarent: nam, & ipsæ vrbes in pagos, id est, regiones diuidebantur. Hinc teste Hieronymo, & aliis, Ecclesiæ Patres ethnicos capere appellare *paganos*. Hoc est militiæ Christianæ non ascriptos: quod etiam placuit Alciato, Connano, & aliis apud Azorium ubi supra, qui licet id non probet, postea tamen approbavit; sumpta non leui coniectura ex narratione Theodoretii lib. 3. hist. c. 13. dicentis, Constantinum pugnaturum contra Maxentium tyrannum, voluisse milites omnes ad bellum difficilimum sacro baptismo suscepto præparari: eos vero, qui recusarent, immunes à militia domos suas redire iussit. Unde credibile est eos omnes, qui Christiana sacra recusarent, cepisse dici *paganos*; neque enim ante illud tempus *Pagani*, nomen inuenimus in hac infidelium significatione usurpatum. Sic etiam *gentiles* dicti sunt, eo quod Iudæi nationes omnes, præter suam gentem, seu *gentes* appellabant. Frequenter etiam vocantur *Ethnici*, græco nimirum vocabulo ab id. & quod gentem significat, & hæc sufficient de voce prænotasse.

62 Hoc supposito, Prima difficultas est, quomodo

hæ tres species infidelitatis distinguantur inter se. Aliqui enim volunt distingui ex parte subiecti: nam ille, qui fidem nulla ex parte suscepit dicitur paganus; qui verò ex parte suscepit, nempe quoad legem Moysi, seu vetus testamentum, & reiecit fidem Christi, dicitur Iudæus: qui denique suscepit fidem Christi, seu nouum testamentum; & adhuc errat in aliqua parte dicitur hæreticus. Quod cum tanto rigore aliqui intelligunt, ut dicant, cum solum esse hæreticum, qui veram Christi fidem suscepit, & postea quoad aliquid eam deserit; quo pacto loqui videtur Caietan. & Bañes *disput. art. 5. Quem tamen sensum alij merito reiciunt*, Suarez in *præsentia disput. 16. sect. 4. num. 5. Lorca discepto art. 5. num. 6. Cominch disput. 18. num. 59. Hurtado disput. 7. 1. §. 11. & alij communiter*. Primò quia filij hæreticorum in hæresi educati nunquam receperunt veram fidem Catholicam, & tamen sunt verè hæretici, postquam fidem Catholicam sufficienter propositam respuunt. Secundò arguit idem Suarez *num. 9.* quia Catechumenus, qui ab hæreticis catechizatur & imbibit eorum errores, est verè hæreticus etiam antequam baptizetur: est enim infidelis, & non est paganus, nec Iudæus; & tamen ipse nunquam veram fidem suscepit. Tertio quia Catholicus, qui postea ad Turcarum, vel Iudæorum sectam transit, non sit hæreticus, sed paganus, vel Iudæus; & tamen veram Christi fidem prius suscepit, ergo non est hæreticus, omnis qui à vera fide suscepta deficit.

Ipse verò Suarez *num. 4. & 10.* videtur, ad distinguenda hæc tria membra, recurrere ad scripturam sacram, receptam, vel non receptam, ita ut Paganus sit, qui neutrum testamentum recipit: Iudæus, qui recipit vetus, & reiecit nouum; hæreticus qui recipit etiam nouum, sed adhuc errores aliquos retinet. Hanc tamen distinctionem impugnat Hurtado ubi supra §. 15. Primò, quia Mahometani, seu Sarraceni plectique admittunt Pentathecum, circumcisionem, & tamen non sunt Iudæi, sed cum paganis computantur. Nec obstat, quod non admittant libros prophetarum veteris testamenti, quia saltem admittunt illos alios libros, quod sufficit ad extrahendos illos à Paganismo; sicut extrahitur à Iudaismo hæreticus, qui admittit partem noui testamenti, licet non admittat omnes eius scripturas. Secundò, quia potest hæreticus reicere totum nouum testamentum, ut à Manichæis factum esse dicit Maldonatus, in præfat. ad Euangelia, c. 2. & tamen credere Christum venisse, & fuisse Redemptorem, &c. hic cerè non erit paganus, cum credat Christum, & in Christum, & ob eandem rationem non erit Iudæus: erit ergo hæreticus, licet non admittat nouum testamentum.

Propter hæc idem Hurtado §. 18. dicit, hanc diuisionem non esse Metaphysicam, sed moralem, inductam ad commodè ferendum leges diuersas contra diuersos gradus infidelium, & ad æconomiam Ecclesiasticam, diuersæ enim leges statuuntur circa Iudæos, vel Paganos, vel hæreticos. Iudæorum ergo nomine Ecclesia intelligit omnes non baptizatos, qui circumcisione, & aliis ritibus Moysæis vtuntur. Rursus baptizatos omnes, quomodocunque à Catholica fide deuient, vocat hæreticos: Paganos autem vocat alios omnes infideles, qui nec baptizati sunt, nec circumcisione, & ritibus Iudaicis vtuntur, in quo sensu diuisio est exacta, & ad æquata.

Hic

64

Hic modus explicandi rei ipsa incidit in opinionem illam Caietani; & aliorum supra relatorum, qui dicebant, has differentias, desumendas esse non ex obiecto, sed ex subiecto, in quo prius recepta fuerat, vel non fuerat fides Christi; quam explanationem Lorca loco supra citato dicit indignam esse, quæ ascribitur S. Thomæ, & ipse Hurtado §. 13. dixerat esse, homine Philosopho indignam: & tamen ipse postea, licet non recurrat ad hoc, quod fides suscepta antea fuerat in subiecto, recurrit tamen ad aliam conditionem etiam præteritam ex parte subiecti, nempe quod baptismum antea suscepit, ut sit hæreticus, vel quod suscepit circumcisionem, ut postea dicatur Iudæus. Quare eisdem argumentis reici potest; quia licet antea circumcisionem vtilem crediderit, & ritus Iudæos; si tamen postea circumcisionem, & omnes alios Iudæorum ritus dereliquerit, & transeat ad Ethnicos, falsosque Deos colat, iam nunc eiusdem prorsus sectæ, ac religionis est cum Ethnicis, quorum omnes ritus profiteretur; ergo eius infidelitas præsens non pertinet ad Iudaismum, sed ad Paganismum, & ita omnes communiter dicunt illum ex Iudæo factum Gentilem, vel Mahomgranum. Quod idem est de Christiano baptizato transeunte ad Iudaismum, vel Gentilismum: non enim dicimus factum esse hæreticum, sed Iudæum, vel Gentilem, cum idem prorsus sentiat, & eandem religionem profiteatur, quam Iudæi profitentur, vel Gentiles. Fateor, hunc rationem baptismi suscepti, subiici Ecclesiæ correctioni, & pœnis, quibus non subiacent non baptizati: hoc tamen non arguit diuersam infidelitatem, sed eandem puniri ab Ecclesia in vno, quia eius subditus est, & non in alio, qui non est eius subditus: sicut etiam Princeps punit pœna capitali reum homicidij sibi subditum, quia pœna non punit reum eiusdem criminis, qui non est eius subditus.

65

Confirmatur primò, ex communi loquendi modo, quo hæreticos appellamus eos, qui solum circa veram baptismi formam errant, & ideo verum baptismum non suscipiunt, quoad reliqua verò Christianam religionem profitentur, & acceptant. Sic enim Paulianistæ, qui verum baptismi ritum non seruabant, hæretici tamen vocabantur, ut constat ex Hieronymo dial. contra Luciferianos circa finem, & Innocentio I. *epist.* 22. *cap.* 5. & excepti fuerunt à regula communi, de non rebaptizandis iis, qui ex hæresi conuertuntur, quia hi hæretici carebant vero, & valido baptismo: sic etiam hodie Anabaptistæ, qui non nisi prouecta valde ætate baptizantur, dicuntur hæretici etiam ante baptismum susceptum, ut notauit Coninch *vbi supra num.* 59.

Confirmatur secundò, quia Christianus baptizatus è contra, si ad gentilismum transeat, nunquam à sanctis Patribus hæreticus appellatur, sed Apostata; sicut Iulianus Imperator Apostata dictus est, non hæreticus, & alij similes: & in vniuersum regulam vniuersalem constituunt, quod hæreticus non est, qui Christum omnino negat: sic enim dixit vniuersaliter Ambrosius lib. 7. in Lucam: *nemo hæreticorum Christi nomen negat.* & Gregor. lib. 20. *moral. cap.* 9. dixit, hæreticos sub nomine Christi contra Christum militare. Qui ergo Christum negat omnino, nec sub nomine Christi errat, non appellatur hæreticus, licet baptizatus fuerit, si ad ritus, & sectas Paganorum, vel Iudæorum omnino transeat.

Ego itaque opinor, differentiam inter hæc tria membra, non esse attendendam ex eo, quod homo suscepit, vel non suscepit baptismum, vel circumcisionem, sed ex parte obiecti negati, & crediti: addo tamen, ut diuisio sit adæquata, & membra ad inuicem sint condistincta, debere etiam hanc non omnino metaphysicè considerari, sed cum aliqua moralitate pendente ex arbitrio prudentis viri. Primam partem declaro, & dico, Iudæum in hac diuisione appellari eum, qui legem, & ritus Iudæicos proficitur: hæreticum vero eum, qui proficitur religionem Christianam, & ad hoc non totam eius fidem tenet: paganus denique eum, qui neutram religionem proficitur, in quo sensu diuisio est adæquata: nulla enim infidelitas reperitur, quæ ad aliquod ex illis membris non pertineat: loquimur autem nunc de hæretico in latiori significatione, non strictè de eo, qui venit ab Ecclesiæ pœnis hæreticorum. Ad hoc enim aliæ conditiones examinandæ sunt, vti prius susceptus, pertinacia contra Ecclesiam, & aliæ de quibus *infra disp.* 20.

Dixi autem attendi hanc differentiam ex parte obiecti negati, & crediti, quia ad ferendum iudicium de singulis actibus infidelitatis secundum, imò & de omnibus simul non sufficit considerare quale obiectum nostræ fidei per illos actus negatur, sed oportet etiam considerare, quid aliud de obiectis nostræ fidei homo ille credat, vel non credat. Nam omnia, quæ Iudæus negat de nostra fide, negat etiam Paganus gentilis; & tamen infidelitas vnus pertinet ad Iudaismum, alterius verò ad paganismum. Illa ergo infidelitas Iudæi, quæ negat dogmata nostræ fidei, non habet denominationem Iudaismi præcisè ex obiectis, quæ negat: nam eadem etiam obiecta negat Paganus, sed etiam ex obiectis, quæ Iudæus credit, seu non negat, & ideo est Iudaismus quia negat etiam dogmata, & idem homo credit etiam dogmata nostra, quæ quia gentilis non credit, ideo infidelitas, in qua conuenit cum Iudæo non vocatur in gentili Iudaismus, sed gentilismus, seu paganismus partialis. Et in hoc sensu concedi potest, quod differentia inter has infidelitates desumitur aliquando ex parte subiecti: nimirum comparando infidelitatem Iudæi cum infidelitate pagani, quæ præcisè negat, quod Iudæus etiam negat, non differunt ex obiecto illius infidelitatis, sed ex subiecto negante, vel non negante alia dogmata: si tamen compareretur tota infidelitas Iudæi, cum tota pagani, differunt etiam ex parte obiecti, cum tota infidelitas pagani terminetur ad plures errores contra fidem nostram, quàm infidelitas Iudæi. Quod idem etiam inter diuersas hæreticorum sectas apparet: nam Arianiismus, quatenus præcisè negat supremam potestatem Pontificis Romani, non differt à Lutheranismo, quatenus eam negat, ex parte huius obiecti negati: differt tamen ex parte aliorum articulorum, quos negat Lutheranismus, & Arianismus non negat, sed credit, & è contra: & ideo singuli errores Lutherani pertinent ad Lutheranismum, & singuli errores Ariani pertinent ad Arianismum, quia obiectum adæquatum vnus differt ab obiecto adæquato alterius.

Vt autem melius adæquatio diuisionis, & condistinctio ad inuicem harum trium infidelitatum sensum in hoc sensu appareat, oportet explicare secundam partem conclusionis, & ostendere quomodo aliquod admiscendum sit moralitatis ad eam verifican-

risicandam. Diximus enim paganum v. g. dici, qui nec ritum Iudaicum, nec Christianum profiteretur: Potest autem contingere, quod aliquis negans fidem Christianam profiteatur aliquid ex ritu Iudaico; sed ita parum, ut moraliter id non sufficiat ad hoc ut dicatur profiteri Iudaismum. Sic enim Mahometani circumcissionem vsurpant, & abstinent carnibus porcinis, non tamen eorum infidelitas dicitur simpliciter Iudaismus, sed Paganismus, quia illa pauca non sufficiunt, ut dicantur moraliter profiteri sectam Iudeorum: sicut etiam iidem Mahometani farentur, Christum fuisse hominem sanctum, & Prophetam, quod quidem Iudaei negant, & Christiani farentur: id tamen non sufficit, ut dicantur haeretici, quia non sufficit, ut dicantur profiteri religionem Christianam. Cum enim Iudaismus, v. g. contineat plurimos ritus, & confiteatur plures articulos, denominatio Iudaei non debet sumi ex vno, vel alio ritu Iudaico, sed ex maiori parte, & ex substantialibus illius religionis. Si autem aliqua secta introduceretur magis à paganismo distans, quam Mahometani, & plura ex Iudaismo accipiens, tunc arbitrio prudentis iudicandum erit, ut pertineat ad Iudaismum, vel ad Paganismum, & ideo diximus, aliquid moralitatis debere misceri, ad distinguendas has tres infidelitates, & collocandas singulas infidelium sectas, in aliqua ex his tribus classibus infidelium. Quod idem necessarium esse poterit, ad discernendum, an secta aliqua pertineat ad haesim, an potius ad Iudaismum, vel Paganismum: poterit enim miscere adeo pauca ex Christianismo, & adeo multa ex Iudaismo, ut potius pertineat ad Iudaismum, quam ad haesim, vel e contra; solum posset esse difficultas, si aliqua secta ex quo misceret, ex Iudaismo, & Christianismo, vel ex Iudaismo, & Paganismo ad quam ex his tribus classibus reducenda esset. Sed hic casus nec vnquam posuitur, nec moraliter videtur ponendus: & congruitatem huius diuisionis in praedictas tres classes, satis est, quod apta sit ad distinguendas infidelitates, quae de facto sunt, & quae moraliter occurrere possunt: cum tota haec diuisio magis sit doctrinalis, quam metaphysica, & potissimum fuerit inducta ad distinguendas leges contra infideles latas, & instructiones necessarias ad eos conuincendos, vel corrigendos.

69 Hinc infero primò, quid dicendum sit de illo, qui recipit nouum testamentum, non tamen vetus: hic enim propriè erit haereticus, quia recipit religionem Christianam, secundum ea, quae sunt propria religionis Christianae, & continentur in nouo testamento: imò etiam si nec nouum testamentum admitteret: si tamen Christum admitteret, & praecipua dogmata Euangelij, non ut contenta in scripturis, sed ut per traditionem habita, adhuc esset propriè haereticus, quia sub Christiano nomine errores profiteretur. Et quidem antequam quidquam noui Testamenti scriberetur, iam erant plures Christiani, & fortasse ex eis orti iam erant aliqui haeretici; unde professio ipsa religionis Christianae absque receptione Scripturarum sufficit ad constituendum hominem haereticum, si ex parte à Catholica fide pertinetur errat.

70 Infero secundo idem esse de eo, qui vetus Testamentum negaret; sed tamen profiteretur legem Iudaicam, quasi ex traditione à Deo acceptam: hic enim etiam pertinetur ad Iudaismum, Card. de Lugo de virtute fidei diuina.

propter eandem rationem. Vnde quando S. Thomas dicto art. 5. probat hanc diuisionem ex eo, quod omnis infidelis vel renititur fidei nondum susceptae, & pertinet ad paganismum, vel renititur fidei Christianae susceptae in figura, & pertinet ad Iudaismum, vel denique renititur fidei Christianae susceptae in ipsa manifestatione veritatis, & tunc pertinet ad haesim: haec inquam ratio non debet ita intelligi, ut ad Iudaismum necesse fuerit recipere figuras fidei Christianae, prout contentas in veteri Testamento; sufficit enim eas recipere prout etiam per traditionem habebantur: sic etiam ad haesim, sufficit recipere fidem Christianam, prout à Deo, licet non recipiatur, prout manifestatur per scripturas: ubi obiter nota, per fidei *suspensionem*, quam S. Thomas praexigit ad Iudaismum, vel haesim, non intelligit, ut supra dicebamus, quod homo ille veram fidem Catholicam aliquando antea habuerit, sed quod tunc quando habet haesim, admittat fidem Christianam, quoad alia praecipua dogmata etiam ea non credat fide supernaturali, sed humana; & similiter ad Iudaismum sufficit ritus legis Iudaicae profiteri, & suscipere tunc quando fidem Christianam respuit.

Infero tertio, hanc diuisionem potuisse etiam locum, cum proportionem debitam habere, ante euangelium, & in statu legis antiquae, tunc enim si Iudaeus fidelis, postea in errorem aliquam contra suam fidem incideret, fuisset in rigore haereticus: in quo puncto Suarez dicta sect. 4. n. 19. & 12. licet bene asserat contra Bannes dicto art. 5. Iudaeum illum tunc non incidisse in infidelitatem Iudaismi, sed in haesim, si ab aliquo solum articulo deficiebat; si verò à tota lege, & eius fide, incidisset in Paganismum: ratio tamen quam reddit num. 11. non placet. Dicit enim diuisionem hanc magis abstracto modo intelligendam esse, ut omnis ille, qui nullam reuelationem Dei sibi propositam suscipit, dicatur Paganus; qui verò reuelationem propositam expressam partim recipit, partim credit saltem materialiter, dicitur haereticus. Quare Iudaeus tunc potuit fieri haereticus, negando aliquem articulum ex propositis tunc sibi expressè. Non tamen erat tunc infidelitas illa, quam nunc appellamus Iudaismum, quia non poterat tunc peccari, negando aduentum Christi, admissa fide Christi in figura.

72 Hic tamen explicandi modus non placet, ut dixi, quia non est verum, vniuersaliter loquendo, esse haereticum illum hominem, qui reuelationem sibi expressè propositam partim suscipit, & partim respuit: nam ante aduentum Christi, si aliquis ex Iudaeis transiret ad populum gentium, & crederet vnitatem Dei, & negaret immortalitatem animae, & alia dogmata omnia Iudeorum, non esset propriè haereticus sed paganus, etiam si vnitatem Dei crederet, per traditionem ortam ex prima Dei reuelatione, prout nunc de facto credunt Mahometani, qui certe non omnes cognoscunt vnum Deum ex creaturis, sed id credunt ex traditione, & fide humana orta ex reuelatione Dei, & derivata vsque ad Mahometem; & tamen ij negantes Christi diuinitatem, & diuisionem Dei futuram, & redemptionem per Christum, & alia huiusmodi, non dicuntur haeretici, sed pagani. Sic ergo potuit tunc contingere, nam multi ex populo gentium, fidem habebant de Deo vno, & remuneratione, imò & de futuro aduentu Messiae, ut constat de S. Iob, & alijs, qui

71
Supradicta
diuisio infidelitatis an potuerit etiam
locum habere
ante Euangelium,
& in statu legis
antiquae.

72

in ea fide, & lege naturæ salutem consequen-
tur: si ergo aliquis Iudæus relicto Iudaismo, sed
retenta credulitate vnus Dei, negasset alios ar-
ticulos, de aduentu Christi futuro expressè sibi
propositos, non deberet dici hæreticus, sed pa-
ganus, prout nunc Mahometani dicuntur pa-
gani, licet confiteantur vnum solum Deum, ergo ad
hæresim non sufficit retinere partem fidei expres-
sè propositam, & partem respuere, sed aliquid vl-
terius addendum est.

73
Regula S.
Thomæ ad di-
stinguendas
species infide-
litarum.

Possimus ergo dicere, nunc de facto has tres
infidelium classes bene distingui per illam regu-
lam sancti Thomæ, nempe per penitentiam
ad fidem non susceptam, vel ad fidem susce-
ptam in figura, vel ad fidem susceptam in ma-
nifestatione veritatis. Sed in primo membro
per fidem non susceptam, non debet intelligi,
quod nihil à Deo reuelatum suscipiat, sed in iis
tribus membris, fides, significat statum quandam
fidei, de redemptione per Christum futura: quæ
quidem fides constituere statum Legis naturæ,
& fideles illius temporis coniungebat in vni-
tatem fidei: postea in statu legis scriptæ, fuit fides
Christi in figuris quatenus lex illa constituerebatur
per ritus, & sacrificia, & alia multa, quæ omnia
Christum, & eius redemptionem futuram præfigura-
bant. Denique in lege noua eadē fides Christi præ-
sēs posita est in manifestatione veritatis expressè.
Pagani ergo dicuntur, qui non suscipiunt fidem
de Christo, etiā prout in statu antiquo propone-
batur. Iudæi, qui eam suscipiunt, & vtuntur ri-
tibus Christi redemptionem præfigurantibus;
quoad fidem tamen eadem erat fides Iudæorum,
& gentilium fidelium, & vtrique eadem credere
tenebantur; nam gentiles fideles licet non tene-
rentur vtriusque Iudæorum, debebant tamen
credere omnia, quæ Iudæi credebant, si iis suffi-
cienter proponebantur: quare vtrorumque infide-
litas tunc ad eandem classem pertinebat, si de-
ficiebant à vera fide. Nam si negabant redemptio-
nem futuram per Christum, aut alia, quæ cum
ea redemptione habebant necessariam connexio-
nem, vtrique fiebant pagani: si verò negabāt alia
minoris momenti retenta saltem materialiter fi-
de Christi venturi, vtrique fiebant non pagani,
sed hæretici; quia retenta fide de Christo, erro-
res alios tenebant. Nam hæretici nomen abstra-
hendo ab hoc, & alio tempore vsurpatur ad eos

Hæretici
nomen quid
præcisè signi-
ficet.

solos significandos, qui suscepta professione fidei
veræ de Christo, alios errores miscent. Tunc er-
go hæretici erant, quicumque sub professione
Christi redemptoris futuri (quæ tunc erat vera
Christi fides) alios errores habebant; quales
erant Saducæi, negantes resurrectionem, & alij
similes. Nunc autem, quia vera fides Christi, est
solum de Christo iam præsentis, ideo hæretici illi
soli dicuntur, qui recta confessione Christi, non
futuri, sed præsentis, & redemptionis factæ, alios
errores tenent: semper ergo idem fuit formale
significatum huius vocis (hæretici) licet pro mu-
tatione status, variatum fuerit materiale signifi-
catum illius, quia nunc sola fides euangelica, est
vera fides de Christo, quare sub sola illius pro-
fessione dari potest hæresis: semper tamen fuit
paganismus eorum, qui Christum non agnosce-
rent, & hæresis eorum, qui sub professione eius
fidei, quæ tunc erat fides vera de Christo, alios
errores miscbant.

74
Iudaismus
semper fuit.

Dubium esse posset de infidelitate media, quæ
nunc est Iudaismus, an semper fuerit, an verò

ante aduentum Christi essent solum duæ classes
infidelium, nempe paganorum, & hæreticorum, nam
Iudaismus tunc non continebat infidelitatem
dei. Adhuc tamen dicere possumus, & Catholice
hanc potuisse habere statum medium tertie clas-
sis medię inter Paganismum, & hæresim. Nam
sicut nunc Iudaismus est classis media distincta à
Paganismo, qui nihil credit de Christo, & distin-
cta ab hæresi, quæ credit verè Christum venisse, Iu-
dæus autem credit Christum, sed venturum; ita
ante aduentum Christi poterat Iudæus errare,
credendo falsò Christum venisse, qui error extra-
heret à Iudaismo in quo Christus credebatur, &
creditur venturus, & non transferretur ad Paganis-
mum, quia crederet Christum promissum redem-
ptorem, atque adeo sciret classem mediam cor-
respondentem Iudaismo præsentis, quæ classis
nunc non habet nomen proprium: differret tamen
à paganismo, & hæresi, sicut nunc Iudaismus
differt ab illis. Nam sicut nunc Iudæus falsò cre-
dit Christum venturum, quem hæreticos verè
confiteretur venisse; ita tunc illa infidelitas media
falsò crederet Christum venisse, quæ Iudæi, hæ-
retici, & Catholici verè crederent venturum: at-
que ideo secta illa fortasse appellata fuisset
Christianismus. Vel alio nomine derivato à nomine
illius hominis, quem eius sectatores crederent
esse Christum. De re autem constat illam fore
infidelitatem mediam inter hæresim, & Paganis-
mum, quia non minus differret à Iudæis, quam
nunc ab eisdem Iudæis differat Christiani, at-
que etiam hæretici: nam Christiani, de facto
differunt potissimum à Iudæis, quod credant ve-
nisse Christum, quæ illi credunt venturum. Hac
autem differentia tunc etiam fuisset, cum hoc
solo discrimine, quod nunc Christiani hoc verè
credunt, quod tamen tunc sectatores illius sectæ
falsò crederent: quod non videtur augere, vel mi-
nuere differentiam: nam licet per impossibile
Christiana nostra religio falsa nunc esset, non
ideo minus differret à Iudaismo ex parte obiecti
atque ideo nos non essemus solum hæretici re-
spectu Iudæorum, sed essemus infideles ita à Iu-
dæis distantes, sicut Iudæi nunc distant à nostra
vera religione, quæ est distantia maior, quam
hæreticorum, cum non errent intra eandem pro-
fessionem de Christo.

75
Dices, infidelitas illa tertia, tunc solum reni-
teretur fidei susceptæ in figura, cui etiam renite-
retur hæresis Iudæi hæretici, & non fidei mani-
festatæ in veritate: ergo magis differunt nunc
hæresis, & Iudaismus ex quibus hæresis renititur
fidei secundum veritatem manifestatam, & Iu-
daismus solum fidei, secundum figuram susceptam,
quam tunc differrent hæresis mera, & infidelitas
illa tertia credens Christum iam venisse. Respon-
deo eandem fore tunc differentiam inter illas tres
infidelitates, quæ nunc est etiam iuxta regulam
S. Thomæ. Nunc enim iuxta S. Thomam diffe-
runt, quia paganismus opponitur fidei nullo
modo susceptæ, (hoc est, vt diximus, fidei Chri-
sti.) Iudaismus fidei Christi susceptæ in figura,
& hæresis fidei Christi susceptæ secundum mani-
festatam veritatem: hoc est, susceptæ, quatenus
profiteretur Christum iam in veritate manifesta-
tum esse. Tunc autem totidem tres status posse-
mus considerare in fide, cui opponerentur tres
illæ infidelitates. Nam Paganismus opponeretur
fidei de Christo venturo, nullo modo à Pagano
susceptæ

suscepta: infidelitas verò illa media asserens Christum iam venisse, opponeretur eidem fidei veræ de Christo venturo, suscepta ab illo fidei, saltem secundum figuram, & promissionem factam: hanc enim promissionem factam, & figuras præcedentes non negaret, sed reciperet ille infidelis, & pseudochristianus, sicut non negamus, sed recipimus veri Christiani: opponeretur ergo eius infidelitas fidei Christi venturi, suscepta secundum figuram. Denique hæresis mera Iudæi hæretici, opponeretur eidem fidei Christi venturi, suscepta ab illo hæretico, etiam secundum negationem manifestationis veritatis, seu quatenus negat Christum venisse, quæ negatio manifestationis veritatis constitueret tunc statum vltimum illius fidei, sicut nunc manifestatio veritatis constituit vltimum statum fidei nostræ. Clarius, & brevius, nunc tres infidelitates, ut supra diximus, differunt ex parte obiecti totalis, quia Paganismus negat omnino Christum: Iudaismus negat solum venisse: hæresis verumque admittit, & negat alios articulos. Sic etiam tunc differunt tres illæ infidelitates ex parte obiecti totalis: Paganismus negaret omnino Christum; infidelitas media Pseudochristianus, negaret solum Christum venturum: hæresis denique neutrum negaret, sed verumque affirmaret, & negaret alios articulos: essent ergo tunc eadem tres classes infidelium, mutato nomine classis mediæ, quæ nunc est Iudaismus in Pseudochristianismus, qui affirmaret falsò Christum iam venisse, sicut nec Iudæi falsò affirmant Christum adhuc venturum.

76 *An eadem in infidelitatis classe partem inueniri in lege naturalis*
Infero quatuor easdem tres infidelitatis classes potuisse inueniri in statu legis naturæ, in quo ut ex superioribus suppono, fideles etiam credebant venturum reparatorem, & redemptorem; siue fides illa necessaria esset necessitate mediæ siue solum præcepti. Paganus ergo esset, qui Christum, seu reparatorem venturum non crederet, vel aliquid cum eo articulo connexum: hæreticus verò, qui circa alios articulos non connexos erraret. v.g. circa corporum resurrectionem; media autem infidelitas esset sicut diximus numero præcedenti, quæ negaret reparatorem venturum, & diceret iam venisse, quod eisdem rationibus probatur, quibus probatum est in statu legis scriptæ.

77 *Quid dicendum de Philosopho credente esse vnum Deum, & negante alios articulos nostræ fidei. Respondeo enim ex dictis, illum Paganis annumerari, non solum, si vnum Deum, ex ratione solum naturali, & ex creaturis cognoscat, sed etiam, si per traditionem id acceperit, quæ ex prima Dei reuelatione ortum habuerit. Nam ut supra diximus, ut aliquis inter hæreticos, vel Iudæos numeretur, non sufficit in vno, vel alio articulo cum eis convenire, sed debet convenire, quoad substantialia: potissima autem substantia Iudaismi est credere Christum venturum: sicut & Christianismi credere Christum venisse: qui ergo neutrum crederet, nec Iudæus esset nec Christianus, atque adeo nec hæreticus, sed Paganis annumerandus, prout nunc annumerantur Mahometani, qui vnum solum Deum confitentur, & quorum plures non ex ratione naturali, sed ex traditione id tenent, quæ fortasse ortum habuit à reuelatione Dei, atque ideo fide naturali potius quam ratione Deum vnum solum confitentur: Quod magis verisimile est, si, ut dicunt, eorum etiam Pentatheum recipiant.*
Car. de Lugo de virtute Fidei diuina.

Cum tamen Christum redemptorem venturum, aut venisse negent, numerantur cum paganis, qui Christi fidem nullo modo recipiunt.

Infero sextò Atheismum etiam in homine baptizato non pertinere ad heresim, sed ad paganismum, cum non magis suscipiat fidem quam Paganus, imò minus credat de Deo, quam Ethnici idololatæ, qui ad minus non negant aliquid nomen. Magis dubitari potest de Antichristo, & eius affectis, ad quam infidelitatis classem pertineat eorum infidelitas. Nam Suarez in præfati dicta disp. 16. sect. 4. in fine, breuiter dicit, infidelitatem illam Antichristi, & suorum ad Iudaismum pertinere. Hoc tamen limitatione indigenti nam si sermo sit de doctrina illius, quæ negabit Christum Dominum fuisse Messiam, sed legem Moysis adhuc durare, eiusque obseruantia à iuis exiger, & tandem se verum Messiam promissum esse persuadebit: hæc quidem doctrinam infidelitatis Iudaismi continet, quatenus suscepta fide Christi in figura discedit a vero Christo, & negat eum ante illa tempora venisse: ipse tamen Antichristus non habebit interius hoc infidelitatis genus, nec crederet se esse verum Messiam, sed erit fortasse Atheus, & Paganus in corde ut putat idem Suarez. 2. tom. in 3. part. disp. 54. sect. 4. §. Hinc colligitur. Vnde nec semper eius affectus infidelitatis Iudaismi retinebunt, si credimus eidem Auctori illi dicenti, quod post obtentum regnum, & dominium, latuam deponet, & verum Deum negabit, Moysis legem contemnet, seque solum adorari iubebit: ipse verò in occulto Daemonis idolum colet, à quo regnum, opes, & concusum, ad mirabilia patranda obtinebit, quibus homines seducat, & abducatur ad eum solum colendum, & venerandum: quare iam tunc eius affectus magis erunt pagani, quam Iudæi.

Hinc denique facile erit iam dissoluere aliqua, quæ contra hanc trimembrem diuisionem obijci solent. Primò obijciunt, quia sicut hæresis distinguitur à Iudaismo, ex eo quod hæreticus suscipiat fidem contentam in veteri testamento, & hæreticus recipiat verumque testamentum, sic etiam deberent distinguere duæ classes infidelitatis, quarum vna recipiat dimidium testamenti veteris, & altera recipiat totum illud. Respondeo ex dictis diuisionem hanc non attendi secundum partes scripturæ, quæ recipiuntur, sed ex Christo recepto, vel non recepto, ut explicauimus: siue ergo recipiat totum testamentum vetus, siue partem, siue etiam nihil; si tamen aliquis recipit Christum promissum, & neget venisse, pertinet ad Iudaismum: sicut è contra, si recipiat verum Christum redemptorem, qui iam venit, & erret circa alia, est hæreticus, siue recipiat totum novum testamentum cum veteri, siue solum novum, siue partem solum illius, siue nihil: sufficit enim errare sub nomine Christiano, & sub confessione Christi iam præsentis, ut à Iudæo, & Pagano distinguatur.

Secundò obijciunt, quia si aliquis confiteatur Christum, neget tamen omnem reuelationem externam, & dicat omnia reducenda esse ad spiritum, & instinctum internum, & ideo se credere Christum, quia spiritus internus id dicat, hic non erit Iudæus, nec Paganus, ut constat, sed neque etiam erit hæreticus, cum nullam reuelationem recipiat; ergo pertinebit ad aliam quartam infidelitatis classem; vel dicendum erit, ad heresim solum attendi, an infidelitas sit in ho-

78 *Atheismus ad quam speciem infidelitatis pertinet*

79 *Obiectio 1.*

Obiectio 2.

mine baptizato: ita arguit Hurtado *dicta diff.* 71. §. 17. Respondeo illum esse propriè hæreticum, ad hæresim enim pertinent omnes, qui recipiunt fidem Christi manifestati in veritate, & iam præsentis: quando autem dicimus hæreticum recipere fidem Christi, non est sermo de fide vera, & formali, sed de fide materiali, & obiectiua; hoc est, recipere Christum, quem vera fides Christiana credit; & docet, etiam si illum non recipiat per verum actum fidei diuinæ; imò certum est hæreticum non recipere Christum per veram fidem diuinam, cum nullum habeat actum fidei, ut supra vidimus. Sic etiam ad Iudaismum pertinet, qui recipit fidem Christi in figura, & tamen certum est, Iudæum non exercere verum actum fidei diuinæ circa figuras Christi, & vetus Testamentum. Sicut ergo ad Iudaismum sufficit recipere fidem Christi in figura, materialiter, & obiectiue, id est, confiteri, id quod confitetur fides Christi in figura, licet id non credat per verum actum fidei, ita ad hæresim sufficit recipere materialiter, & obiectiue fidem Christi manifestatam in veritate, id est, confiteri, Christum præsentem, quem confitetur vera fides Christiana, licet id ab hæretico non credatur per verum actum fidei diuinæ. Neque ex hoc sequitur Philosophum sequentem vnum Deum, quem ex creaturis ratione naturali arguit, non esse Paganum, cum iam credat idem obiectum, quod credit fides, licet id non credat per actum fidei, sed per discursum ex ratione naturali. Hoc, inquam, non sequitur, quia Philosophus ille nullam fidem etiam obiectiuam recipit de Christo: diximus autem eum, qui omnino negat Christum etiam in figura, pertinere ad paganismum.

81
Obiectio 3.

Tertio obicit idem Hurtado *ibi*, quia potest aliquis credere Christum venisse, & esse Deum, simulque colere alios Deos; ut ferè de Tiberio Cæsare fertur: hic ergo erit mixtus ex Christianismo, & Paganismo, & pertinebit ad aliam infidelitatis classem. Respondeo, Tiberium, & si quis alius similis inueniatur, Paganum fuisse: non enim agnouit Christum Deum, nec etiam Christum Dei, cum non attribuerit Deo veram diuinitatem, sed fictam, & nihil de diuinitate habentem: sicut etiam Philistæi, & alij gentiles, qui Deum aliquem Hebræorum esse dicebant, illum tamen non agnoscebant ut verum Deum; sed ut vnum ex aliis Diis, qui eo ipso, quod plures erant, nullus erat Deus. Ad hoc ergo, ut aliquis non annumeretur Paganus, necesse est, quod Christum vel futurum, vel præsentem fateatur, Christum, inquam, Dei Filium, siue consubstantiali, ut fides catholica agnoscit, siue non consubstantiali, ut Arius ponebat; sed tamen qui sit Christus Dei veri, ab eo ad salutem mundi mittendus aut missus, à qua existimatione longè aberat Tiberius, & si quis fuit similis, cum nullum verum Deum agnosceret, sed plures fictos cum essentia repugnante diuinitati.

82
Obiectio 4.

Quarto obicitur, quia dubitans de fide ad nullam ex illis tribus classibus spectat. Respondeo facile, eo modo, quo dubitans in fide, est infidelis, reduci ad aliquam ex illis classibus: est enim quid commune ad omnes illas: nam si dubitat totaliter de fide Christi etiam in figura, pertinet ad Paganismum; si verò dubitet, an Christus venerit, pertinet ad Iudaismum: si verò de hoc non dubitet, sed de aliis, est hæreticus. Quod idem cum proportionem dicendum est de apostasia, quæ

etiam est quid commune ad Paganismum, & Iudaismum, & hæresim, solumque ex parte terminatur à quo, connotat fidem Catholicam prius habitam, & postea desertam, de quo tamen dicemus *sect. sequenti*.

Hic ergo suppositis circa explicationem, & sufficientiam huius diuisionis; secunda difficultas principalis esse solet; An possit aliquis contrahere duas vel omnes illas infidelitates, ita ut sit Paganus, Iudæus, & hæreticus. Non est autem dubium, quin successiue id fieri possit simul verò esse non posse constet ex dictis; quia Paganismus cum excludat Christi confessionem, etiam in figura non potest esse cum hæresi, quæ Christum expresse confitetur, nec cum Iudaismo, qui eum confitetur saltem in figura: similiter Iudaismus, qui Christum venisse negat, non potest simul esse cum hæresi, cum hæretici non sint, qui Christum venisse non confitentur. Dubium est de Iudæo, qui simul negaret Thobiam habuisse filium, aut necessaria esse bona opera ad salutem: nam quatenus hoc negaret eius infidelitas non pertineret ad Iudaismum, cum Iudæi etiam hoc confiteantur, ergo pertineret ad hæresim, atque adeo esset simul Iudæus, & hæreticus. Suarez *dicto n. 13*, dicit, per se non posse id contingere, posse tamen per accidens, ex conscientia erronea, quem modum loquendi imitatur etiam Hurtado *dicta diff.* 71. §. 18. *in fine*: sed vix intelligo quorsum hic sermo fiat de conscientia erronea. Quæ enim conscientia erronea requiritur, ut peccet contra fidem, qui negat necessitatem bonorum operum ad salutem? nam conscientia erronea, est dictans obligationem, ubi non est, vel eam negans ubi est, in hoc autem casu conscientia dictaret obligationem confitendi, & non negandi necessitatem bonorum operum, quæ obligatio verissima est. Solum posset conscientia erronea habere locum, quando Iudæus persuaderet sibi obligationem credendi, v.g. per se oportere necessitatem circumcisionis, & tamen eam necessitatem negaret, tunc enim ex conscientia erronea contraheret malitiam hæresis, quidquid sit, an esset dicendus simpliciter hæreticus. Sed neque est ille casus de quo nunc agimus; nec P. Suarez eum casum expresse rat, dum agit de Iudæo, qui non solum repugnaret Christianæ fidei, sed etiam in eam credenda in lege veteri, aliquid negaret. Talis autem est Iudæus, qui negaret purgatorium, vel necessitatem bonorum operum, cum hæc sint ex credendis in lege etiam veteri.

De hoc itaque breuiter dicendum est, iuxta id, quod notauimus supra, infidelitatem illam specialem circa illum articulum, si secundum se consideretur, non differre quidem ab infidelitate, qua hæreticus Lutheranus, vel Calvinista eundem articulum negat, in illo tamen subiecto, non dare denominationem hæretici simpliciter, & absolute, quia differentie harum trium infidelitatum, ut ibi diximus, non desumuntur ex obiecto singulorum errorum seorsim, sed ex obiecto adæquato totius infidelitatis, quæ est in illo subiecto; in quo obiecto adæquato, si non continetur negatio Christi iam manifestati, homo ille dicitur hæreticus: si continetur, dicitur Iudæus, vel Paganus, quæ denominationes desumuntur ab infidelitate totali, & non ab una solum parte illius. Quare ad rationem dubitandi propositam dicimus, illum quatenus præcisè negat illum articulum, nec esse Iudæum, nec Paganum.

ganum, nec etiam hæreticum, sed infidelem infidelitate indifferenti ad illas tres classes, ad quarum unam pertinebit ex coniunctione, vel separatione ab aliis erroribus propriis Paganismi, vel Iudaismi, à quibus, quia separatus reperitur, ille error in Christiano ideo dicitur hæresis, ut supra dictum est.

85 *Quia infidelitas in hæresis erit maior sit.*
Tertia difficultas est, quæ infidelitas harum trium grauior sit, de quo S. Thomas *dicta quest. 10. art. 6.* ubi docet, in una consideratione Paganismum excedere, quia plures fidei veritates negat, atque ita magis corrumpit fidem, quod idem dicit, de Iudaismo comparato cum hæresi: in alia tamen consideratione dicit paganismum excedi à Iudaismo, & hunc ab hæresi, quia grauius est peccare in fidem susceptam, quam in non susceptam: hæreticus autem plus suscipit de fide quam Iudeus, & hic plurius Paganus: quare omnibus pensatis concludit, hæresim esse pessimam omnium infidelitatum. Quam etiam doctrinam aliis verbis amplectitur Suarez *dicta sect. 4. num. 14.* dicendo Paganum extensius plus peccare, quam Iudeum, & hunc plus quam hæreticum; intrinsecè tamen grauius peccare hæreticum, quam Iudeum, & hunc etiam grauius quam Paganum: quod etiam colligit ex Chrysostomo *hom. 5. ad populum*, dicente eum, qui sub nomine Christiano recedit à fide esse peiorem gentili pro quo etiam assert Hieronymum *in c. 18. Istaie*.

86 Ego eandem doctrinam cum S. Thomali-benter admitto; circa eam tamen duo aduertenda videntur. Primum est, comparisonem hanc solum versari inter ipsa peccata infidelitatis, non verò inter peccata vtriusque infidelis: fortasse enim plerumque plura, & grauiora peccata in aliis materiis committunt pagani communiter loquendo, quam Iudæi, & plura fortasse Iudæi, quam hæretici, saltem si sint ex illis hæreticis, qui solum circa speculabilia errant, & non circa res practicas propter errant hæretici moderni, qui errant circa præcepta, tollentes de medio ieiunia, castitatem, penitentiam, & alia eiusmodi, quorum certè peccata plura sunt, quam Iudæorum: comparatio ergo solum fit inter peccata infidelitatis, inter quæ grauius videtur hæresis, quam Iudaismus, vel paganismus, propter maiorem libertatem, cognitionem, obligationem, &c. quæ sunt in Christiano, quam in Iudæis vel Paganis.

87 Secundo aduertendum est, doctrinam hanc S. Thomæ, intelligi regulariter, & ut plurimum solet contingere: Aliquando enim, & non raro contingit etiam, quod Paganismus, vel Iudaismus, sit peccatum grauius intensius, quam hæresis multorum, nam sæpe Iudæus, vel Philosophus gentilis habet maiorem cognitionem circa res nostræ fidei, & circa obligationem eam amplectendi, quam habeant multi hæretici, præsertim rustici circa dogmata fidei Catholica, in quibus errant, & circa obligationem ea amplectendi: similiter quando Christianus transit ad Paganismum, vel Iudaismum grauius proculdubio peccat, quam si idem fieret hæreticus, quia cum æquali notitia, & obligatione retinendi fidem Catholicam, longius ab ea recedit per Paganismum, aut Iudaismum, quam per meram hæresim. Idem etiam dicendum est de maiori grauitate extensiva, quam diximus esse in Iudaismo, & Paganismo, quam in hæresi. Nam aliquando etiam in pluri-

Card. de Lugo de virtute fidei diuina.

bus, & trassioribus errant hæretici aliqui, quam Pagani, vel Iudæi, ut notauit S. Thom. dicto art. 6. in corpore, adducto exemplo Manichæorum. Communiter tamen in pluribus errant Pagani quam Iudæi, & ideo multi, quos assert, & sequitur Diana 4. parte tractatu 7. de pœnis delictorum pertinentium ad tribunal sanctæ Inquisitionis resolut. 2. §. *sed ex dictis* merito dicunt, licet Ecclesia non puniat infideles non baptizatos: puniri tamen posse ab Inquisitoribus Iudæos, qui ex Iudaismo ad Paganismum, seu Mahometismum transeunt: quia Gregorius XIII. in Bulla edita anno 1581. statuit, quod puniantur ab Inquisitoribus Iudæi, negantes, quæ habent communia cum Christianis circa fidem, vel Demones inuocantes, consulentes, eis immolantes, vel thus, & fumigationes offerentes. Constat autem in Mahometismo, vel Paganismo plura contineri contraria iis, in quibus credendis Christiani, & Iudæi conueniunt: quare merito puniuntur Iudæus ad illas aliorum sectas transiens tanquam errores plures, & nouos contra id quod benè sentiebat admittens.

Quarta difficultas esse solet, an hæ tres infidelitatis classes, differant essentialiter, an solum differentia accidentali. De quo dixi latius *disp. 16. de penitentia sect. 5. num. 288. & seqq.* ubi docui, debere explicari in confessione; quia quamuis non differant specie, quatenus opponuntur contra fidem; differunt tamen propter ritus, & ceremonias diuersas, quas includunt, & ex quibus differunt, quatenus opponuntur contra religionem. Caterum si considerentur præcisè secundum malitiam, quam asserunt contra fidem, an differant specie sub genere infidelitatis: mihi omnino videri non differre secundum singulas partes. Nam Paganus, Iudæus, & Arianus, omnes negant Christum esse Deum: qui dissensus secundum se consideratus, in his omnibus est eiusdem rationis, cum habeat idem obiectum, & opponatur eidem veritati fidei. Difficultas ergo tota esse potest, an ij dissensus contra fidem qui non sunt communes iis omnibus sectis, sed proprii singularum, differant specie, & ratione illorum singularum sectarum completè acceptæ differant specie inter se. Nam Iudæus, v.g. credit Messiam venturum, quod Paganus, aut hæreticus non credit. Item Paganus negat, promissum fuisse Messiam, quod Iudæus, & hæreticus non negat: denique Calvinista dicit, fidem sine operibus sufficere ad salutem, & nos Christi iustitia esse formaliter iustos, quod Paganus & Iudæus non dicunt. Hæc tamen est difficultas generalis; An infidelitates differant specie penes diuersas fidei veritates, quas negant, de quo mox diximus. Nunc solum aduerto, Caetanum, & alios, quos assert Suarez *dicta disp. 16. sect. 4. num. 7.* agnoscere videri diuersitatem specificam, inter illas tres classes, non solum completè acceptas, sed etiam in singulis partibus: nam desumunt differentiam, ex diuerso modo, quo singuli illi infideles opponuntur fidei, nempe vel nondum susceptæ, ut Paganus, vel susceptæ solum in figura, ut Iudæus, vel susceptæ in manifestatione veritatis, ut hæreticus. Hoc tamen non sufficit ad differentiam specificam in singulis actibus; quia si per fidem susceptam intelligant, quod in eo subiecto antea fuerit vera fides, id quidem non requiritur ad Iudaismum, aut hæresim, ut supra vidimus: nec ex hoc sequitur differentia, in ratione infidelitatis talis, sed circumstantia

88

An hæ tres infidelitatis species differant essentialiter, an solum differentia accidentali.

Apostasia, quæ potest esse circumstantia generalis ad omnes illas tres infidelium classes, cum Christianus possit postea fieri Paganus, vel Iudæus, vel hæreticus, & semper erit Apostata. De qua circumstantia apostasia, an afferat differentiam specificam videbimus *sect. sequenti*: si verò (quod magis est fortasse iuxta eorum mentem) nomine *fidei susceptæ* solum intelligatur, Iudæum, & hæreticum suscipere ex parte maiori, huiusmodi fidem Christianam saltem materialiter, & obiectivè, quam Paganus nullo modo suscipit, id etiam non sufficit ad differentiam specificam in singulis actibus Pagani, à singulis Iudæis, vel hæretici. Nam solum arguit ad summum differentiam secundum magis, & minus, propter maius lumen, atque adeo maiorem obligationem, quam habet hæreticus, quam Iudæus, & Iudæus quam Paganus. Qui tamen excessus non est vniuersalis, cum possit esse Iudæus, vel etiam Paganus doctus & perspicax, qui habeat maius lumen de credibilitate fidei, & de obligatione credendi, quam aliqui hæretici rustici, nec potest aliqua vniuersalis regula circa hoc statui, unde arguitur semper differentia specifica vniuersalis quoad singulos actus infidelitatis illorum infidelium, ut diximus.

89 Maior ergo, & quinta difficultas esse potest, an & quomodo sub genere infidelitatis dentur species diuersæ in ratione infidelitatis, & unde ea differentia desumenda sit. Non est autem sermo de differentia specifica physica, de qua non dubito, cum possint esse diuersi dissensus erronei, ex motibus diuersis in specie; sed sermo est de differentia specifica morali, quæ afferat malitiam moralem specie diuersam. Quam etiam diuersitatem fateor inueniri posse, inter duo peccata infidelitatis, saltem ex malitia contra religionem, vel aliam virtutem, cui alterum ex iis peccatis opponitur: ideo enim *loco citato de penitentia, n. 293*, dixi hæresim continentem blasphemiam differre specie ab hæresi non continente blasphemiam, & Iudaismum differre specie ab hæresi, quæ differentia debet esse in aliquibus erroribus Iudæis, qui differunt specie, ab aliis omnibus hæretici erroribus. Hæ tamen differentia non sunt formales sub genere infidelitatis, sed sub genere irreligiositatis, vel aliis vitiis: non enim est blasphemia, quia opponitur solum contra fidem, sed quia aliquid indecorum appingit Deo.

90 Aliqui ergo plures assignant species sub peccato infidelitatis, v.g. illam, qua fides amittitur, & qua fides non amittitur. Sed de hac differentia an sit essentialis, diximus *supra disput. precedenti sect. 5*. Et quidem illa, qua fides non amittitur, non est propriè infidelitas; nam omnis infidelitas propria expellit fidem, ut ibi ex Tridentino ostendimus. Hinc etiam non est ad rem differentia, quam asserti in exemplum Hurtado *diff. 7. 2. sect. 2. §. 6*. inter omissionem credendi, quando debet elici actus fidei, & inter commissionem dissentientis positivè rebus fidei. Nam ommissio etiam illa mera credendi, non est infidelitas, nec expellit fidem.

91 De ipsa ergo infidelitate propria, & perfecta idem sentit idem Hurtado *ibi sect. 3*. & asserti plura exempla. Primum est §. 7. quia negans veritatem Dei committit hæresim, seu infidelitatem specie diuersam ab eo, qui fatetur Deum summè veracem, & solum negat revelationem factam de tali articulo: nam ille primus appingit

Deo aliquid indecorum, & indignum, nempe defectum veritatis: hic autem secundus non est iniurius Deo, nisi communi ratione, qua omne peccatum est iniuria Dei.

Hoc tamen exemplum non est ad rem: sumatur enim illa duo peccata differre specie, id tamen provenit ex blasphemia saltem mentali, quam primum peccatum includit, & committitur turpissimum in Deum, ratione cuius etiam intellectus contrahit veram malitiam, & speciem blasphemie contra religionem, ut probat Suarez *tom. 1. de religione tract. 3. lib. 1. cap. 4. numero 2*. Hæc autem malitia non est diuersa formaliter in ordine ad fidem, sed in ordine ad religionem, cui aduersatur irreligiositas blasphemie: & quomodo in ordine etiam ad fidem grauior sit malitia in primo peccato, quo expresse negatur auctoritas Dei, quam in secundo quo solum negatur videtur æquialiter, quatenus negatur veritas obiecti, quod proponitur cum obligatione illud Deo credendi: hoc tamen non arguit differentiam specificam oppositionis contra fidem, quæ obligat ad credendum Deo, cui obligationi opponitur, quisquis non credit Deo, quod debet ei credere, siue id sit quia dubitat de Dei auctoritate, siue quia negat Deum loqui, quando id negare non potest.

Viget eodem §. 7. quia secundus negat revelationis experientiam, eo quod putat Ecclesiam aut fallere, aut fallidum aut opinari de Deo, est in deteriori specie, ut irreuerentia in Deum, est in irreligione, non verò irreuerentia in homines. Respondeo, peccata illa si comparentur in ordine ad irreuerentiam contra Deum, & contra Ecclesiam differre specie: ut sic autem non considerantur præcisè, ut opponuntur fidei; nam irreuerentia contra Ecclesiam, non opponitur formaliter fidei, sed alteri virtuti præcipienti cultum Ecclesiæ. Malitia ergo infidelitatis solum debet considerari per oppositionem ad honestatem, quam formaliter intendit fides, quæ honestas non est aliud, nisi subiectio intellectus creati ad Deum loquentem. Hoc enim vnum intendit loquens, conciliare sibi fidem apud auditores: quare licet veritas, & reuelatio sint obiectum formale assensus fidei, & articulus creditus sit obiectum materiale; sed tamen si consideremus intentionem loquentis, hic minus formaliter videtur intendere, quod credatur eius veritates, & loquutio, quam quod credatur res dicta: assensum enim veritatis, & loquutionis vult, ut media ad extorquendam fidem rei, quam dicit. Cum ergo virtus fidei intendat formaliter hoc ipsum, nempe quod homo credat Deo, videtur quasi materialiter intendere honestatem assensus circa motiva, quæ sunt media ad credendum Deo, & quasi formaliter, quod homo credat Deo id, quod Deus dicit. In ordine autem ad hunc finem materialiter se habet defectus circa hoc medium, vel circa illud: licet defectus ille circa veracitatem Dei ex alio capite, ut dixi, sit diuersus specie, propter oppositionem cum reuerentia Deo debita.

Secundum exemplum asserti idem Hurtado §. 8. quia ille, qui dissentit fidei propositæ sibi, visis magnis miraculis, diuersum specie peccatum habebit ab illo, qui dissentit eidem fidei propositæ sibi ab Ecclesia, aut per eadem miracula ab alia relata. Grauius enim peccatum fuit Iudæorum resistendum tot signis à se visis, ut ponderat S. Iohannes.

S. Ioannes cap. 12. in illis verbis: *eum autem tanta signa fecisset coram eis, non crediderunt in eum.* Ratio autem à priori est, quia Deus multis modis specie distinctis potest facere euidenter credibiles suas reuelationes, contra quos modos committuntur peccata specie diuersa. Respondetur, illas duas infidelitates procul dubio non differre specie: quod enim reuelatio Dei, hoc vel illo modo alicui proponatur, materialiter se habet in ordine ad obligationem fidei, & ad summum circumstantia illa miraculorum visorum aggrauabit intrinsecam speciem; nec id semper, quia fortasse multi nunc habent, omnibus pensatis, maiora motiua credendi, quam habuerint Iudæi, visus miraculis: non sunt ergo ex eo capite multiplicandæ species infidelitatis.

94 Tertium exemplum affert §. 9. ex differentia mysteriorum fidei, quæ negantur. Nam dissensus v.g. de existentia Pauli Hierosolymis, vel de cane Tobie, nullam habet malitiam præter dissensum in reuelationem, vt proposuit ab Ecclesia: assensus verò de Deo auctore peccati, aut de Dei mortalitate addit specialem iniuriam, & conuitium Dei: quis enim neget, deteriorem hæresim esse malè sentientem de Deo ipso, & Ecclesia, quam de Ecclesia sola? Hoc etiam exemplum non est ad rem: nam differentia illa non est in genere infidelitatis, sed extrahit ad genus blasphemie contra religionem, de quo non est quæstio, sed de peccatis infidelitatis præcisè, quatenus sunt infidelitas contra fidem. Restat, ergo, quod intrinsecus infidelitatis non datur differentia specificæ, nec ex diuersitate reuelationum, nec ex diuersitate articulorum, vt cum aliis dixi in dicto Quando, & cur debeant explicari in loco de penitentia n. 289. Quando verò, & cur debeant explicari in confessione diuersitates sectarum, vel hæresim propter alias malitias, quas secum afferunt, explicui eodem loco latius, nec oportet iterum nunc repetere.

SECTIO IV.

De Apostasia: quid sit, & an sit, species infidelitatis.

95 DE hoc agit S. Thomas quæst. 12. sed potest etiam pertinere ad exactam cognitionem diuisionis infidelitatis in suas species. Aliunde ferè omnia, quæ ad hoc punctum spectant, sunt controversiæ de vocibus, ideo breuiter hoc loco illa expediemus. Mitto autem Apostasiam latè sumptam, quæ significat recessum ab obedientia diuinorum mandatorum; & Apostasiam etiam ab ordine, vel à professione, aut statu religioso, de qua agitur in tractatu de religione: nunc autem solum agimus de Apostasia à fide, quo nomine intelligitur recessus à fide iam suscepta: quare ultra infidelitatem addit recessum à vera fide, qui recessus non est in eo infidelis, qui veram fidem nunquam suscepit: sicut non est Apostata à religione, qui nunquam fuit religiosus, etiam si habuisset obligationem ex voto, vel ex alio capite ingrediendi religionem: sic Turca non dicitur Apostata à fide, quia licet habeat obligationem fidem suscipiendi, nunquam tamen eam suscepit nec professus est.

96 Hinc oritur Prima difficultas, an ad Apostasiam requiratur recedere totaliter à fide Christiana, sicut Christianus transiens ad Mahometis-

mus, vel Iudaismus, eam totaliter deserit: an verò sufficiat recedere ex parte, vt hæretici abiicientes fidem Catholicam, & hæresim amplectentes recedunt à Christiana fide, non omnino sed ex parte: Quod est querere, An licet non omnes Apostatæ sint hæretici, omnes tamen hæretici saltem, qui antea Catholicam fidem professi sunt dicendi sint Apostatæ.

Prima sententia satis communis negat, Apostatam appellari, nisi qui à tota Christi fide recedit ita Turcicemata Caietanus, Syluester Bañes, Aragon. Cano, Castro, Valentia, Sanchez, Azor, & alij Theologi & Iuristæ apud Suarez disp. 16. sect. 5. num. 3. quibus accedit Hurtado disp. 89. §. 5. sic enim Iulianum Imperatorem, qui post baptismum Christum omnino negauit, vocamus communiter Apostatam: Alios verò Imperatores, qui hæretici facti sunt, non Apostatas sed hæreticos appellamus.

Secunda sententia vult, ad Apostasiam id non requiri, sed sufficere, si fidem quis ex parte deserat: ita Suarez ubi supra num. 5. Lorca disp. 50. num. 7. Coninch disp. 18. dub. 6. num. 55. quibus fauet Cyprianus lib. 1. epist. 2. alijs §. 4. vbi hæreticos inter Apostatas numerat. Verum hæc, vt dixi, est quæstio de vocibus, & parum utilis, quia quoad rem ipsam certum est, omnes hæreticorum penas, & quidquid in iure contra hæreticos statutum est, locum habere in Apostatis; vt ex cap. contra Christianos, de hæreticis in 6. & ex leg. 2. Cod. de Apostatis, probat Suarez ubi supra num. 7. & alij, quos congerit & sequitur Thomas Sanchez lib. 2. in decalog. cap. 7. num. 18. neque è contra vlla pena inuenitur imposita Apostatis, quæ non incuratur ab hæreticis. Quare parum refert, an recedens à fide ad solam hæresim dicendus sit simpliciter Apostata. Possumus ergo concedere, quemcumque recessum à fide sufficere ad Apostasiam non impropiam, licet per anonomasiam; & in sensu magis stricto solus recessus negans omnino Christum, appellari interdum soleat Apostasia: certum tamen est, in vtroque reperiri malitiam illam recedendi à fide suscepta, licet maior recessus sit in eo, qui totam fidem negat, quam in eo qui negat solam vnā partem.

Secunda Difficultas est, an Apostata sit ille, qui semel fidem nostram amplexus est, & adhuc catholicum deseruit eam ante baptismum. Affirmant Hurtado dicta disp. 89. §. 3. dicens illum esse Apostatam in foro conscientie, & coram Deo, non tamen in foro externo, & quoad penas Ecclesiæ: eodem ferè modo loquitur Lorca dicta disp. 50. num. 11. dicens esse Apostatam non quoad penas, sed quoad speciem peccati, & gratiam circumstantiæ. Denique Suarez dicta sect. 5. in fine, dicit illam esse quidem Apostasiam, & circumstantiam notabiliter aggrauantem peccatum infidelitatis, non tamen asserere malitiam specie diuersam, qualem in eius sententia affert Apostasia in homine baptizato. Hoc etiam pertinet ad quæstionem de nomine: nam reipsa certum videtur adesse in Cathecumeno recedente à fide suscepta circumstantiam aliquam, quæ non est in infidelitate alterius, qui fidem nunquam acceperat, siue illa sit, siue non sit notabiliter aggrauans; erit ergo quæstio de vocibus: an id sufficiat, vt appelletur Apostata: quare possumus etiam distinguere strictam significationem illius vocis, quæ videtur applicari iis solis, qui profes-

97

An apostata sit ille qui semel fide nostram amplexus est, & adhuc catholicum deseruit eam ante baptismum.